

Ю. І. Єгоров
кандидат архітектури, доцент
кафедри садово-паркового господарства
Уманського національного
університету садівництва

ОСОБЛИВОСТІ ПРОСТОРОВОЇ КОМПОЗИЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ДЕНДРОЛОГІЧНОГО ПАРКУ „СОФІЇВКА”

Анотація. На основі дослідження еволюції архітектурно-ландшафтного середовища визначені особливості просторової композиції Національного дендрологічного парку „Софіївка”. Встановлені практичні заходи, які можуть забезпечити гармонійний розвиток просторової композиції у комплексі зі збереженням традиційного характеру середовища „Софіївки”. В статті виявлені наукові засади щодо архітектурно-ландшафтної організації, визначені значущість, характер, спрямованість та послідовність розвитку цієї категорії ландшафтних парків.

Ключові слова: композиція, „Софіївка”, архітектурно-ландшафтне середовище.

Ю. И. Егоров

кандидат архитектуры, доцент Уманского национального университета садоводства

ОСОБЕННОСТИ ПРОСТРАНСТВЕННОЙ КОМПОЗИЦИИ НАЦИОНАЛЬНОГО ДЕНДРОЛОГИЧЕСКОГО ПАРКА „СОФИЕВКА”

Аннотация. На основе исследования эволюции архитектурно-ландшафтной среды определены особенности пространственной композиции национального дендрологического парка „Софиевка”. Установлены практические меры, которые могут обеспечить гармоничное развитие пространственной композиции в комплексе с сохранением традиционного характера среды „Софиевки”. В статье выявлены научные принципы архитектурно-ландшафтной организации, определены значимость, характер, направленность и последовательность развития этой категории ландшафтных парков.

Ключевые слова: композиция, „Софиевка”, архитектурно-ландшафтную среду.

Yu. I. Yegorov

PhD of Architecture, Associate Professor of Uman National University of Horticulture

FEATURES OF SPATIAL COMPOSITION OF NATIONAL DENDROLOGICAL PARK „SOFIIVKA”

Abstract. On the bases of investigation of architectural and landscape environment evolution, features of spatial composition of National Dendrological Park 'Sofiivka' were determined. Practical measures that can ensure the harmonious development of spatial composition in combination with traditional character preservation of the 'Sofiivka' environment were presented. Scientific fundamentals on architectural and landscape organization were found, value, nature, orientation and sequence of development of this category of landscape parks were revealed in the article.

Keywords: composition 'Sofiivka', architectural and landscape environment.

Актуальність. Професійна архітектурна творчість завжди мала і має специфічні засоби реалізації форм, які забезпечують створення архітектури співмасштабної та узгодженої людським буттям, яка буде відповідати духу, менталітету і потребам користувача – співтворця архітектури.

Прикладом накопиченого досвіду науково-дослідних та проектних робіт зі збереження, відновлення та розвитку інфраструктури обслуговування пам'ятки садово-паркового мистецтва XVIII ст. – Національного дендрологічного парку „Софіївка” доведено необхідність послідовної, безперервної і системної роботи на всіх стадіях та етапах розробок з цілісним баченням проблем. При цьому питання історії заснування парку досліджено досить повно, але стан наукової розробки питань розпланування, композиційної ролі та просторового устрою на сьогодні не можна визнати задовільним.

Проблемам розвитку парку було присвячено багато спеціальних монографічних досліджень, опрацьовано великий обсяг наукових робіт переважно історичного та дендрологічного характеру. З українських дослідників еволюцію парку вивчали Ю.О. Бондар, З.Г. Головерда, І.О. Косаревський, І.С. Косенко, Д.С. Кривулько, І.Д. Родічкін та інші. Особливої уваги заслуговує монографія І.О. Косаревського „Державний заповідник „Софіївка” (1951), де автору вдалося докладно вивчити розпланувальну систему парку, побудову архітектурного пейзажу, архітектуру малих форм і скульптуру, вперше внести в науку значний архівний матеріал: обміри архітектурних споруд, рисунки паркових ансамблів, авторські фотографії. І.О. Косаревський є також автором книги

„Парки України”, де надано опис одного з найчудовіших парків „Софіївки” (1961), та кількох путівників, що вийшли різними мовами. У роботах з популяризації наукових природоохоронних знань, розробку яких очолює директор національного парку „Софіївка” Косенко І.С., йдеться про історію і реконструкцію Уманського парку „Софіївка”, подано опис рослинності, садово-паркових композицій, архітектурних і гідротехнічних споруд.

Мета статті. Визначення особливостей просторової композиції Національного дендрологічного парку „Софіївка”.

Виклад основного матеріалу. Загальновідомо, що місто Умань – це економічний, культурний, туристичний центр значного регіону. З одного боку це невеличке провінційне місто, а з іншого – на його території зосереджена унікальна історико-культурна спадщина, серед якої, перш за все, перлина світового садово-паркового мистецтва – Національний дендрологічний парк „Софіївка”.

Національний дендрологічний парк „Софіївка” широко відомий далеко за межами України як одне з найвидатніших творінь світового садово-паркового мистецтва кінця XVIII – першої половини XIX ст. Роботи зі створення дендропарку „Софіївка” були розпочаті у 1796 році, а завершені в основному у 1802 році.

Сучасний Національний дендрологічний парк „Софіївка” – це пам'ятка садово-паркової архітектури, культурний центр не тільки міста Умані Черкаської області, а й України в цілому, до якого з усіх кінців світу приїждять науковці, туристи, аби надихнутися історико-культурними, архітектурними і ландшафтними перлинами

комплексу парку. Дендропарк „Софіївка” став сьогодні свого роду візитівкою України, отримав міжнародне визнання, про що свідчать численні подяки відвідувачів парку, перемога у Міжнародному конкурсі „Європа Ностра” з отриманням найвищої нагороди конкурсу, результати проведення міжнародних урочистостей з нагоди 200-річчя заснування „Софіївка” (1996 р.), присуджен-

ня Державної премії України в галузі архітектури авторському колективу за „Розвиток, реставрацію та вдосконалення інфраструктури пам'ятки садово-паркового мистецтва XVIII – XIX століття Національного дендрологічного парку „Софіївка” НАН України в м. Умані” (2005 р.) (рис. 1).

Слід зазначити, що найбільші реставраційні, ремонтні

Головний вхід в парк, 1850-1852 рр.
Проект А. Штакеншнейдера.

Павільйон Флори, 1842-1845 рр.
Проект К. Раппонета.

Площа Зборів і Нижній ставок.
Вид з Тераси Муз.

Фонтан "Змія", 1890 р.
Загальний вигляд.

Рожевий павільйон на острові Анти-Цирцеї,
1850-1852 рр. Проект А. Штакеншнейдера.

Партерний амфітеатр, реставрація 1996 р.
Сучасний вигляд.

Рис. 1. Умань. Національний дендрологічний парк «Софіївка» як видатний твір української архітектури, несе в собі не лише утилітарну, а й естетичну, культурну функцію. Саме він є гордістю українського суспільства, держави. Фото початку XXI ст.

Примітка: Видатна цінність «Софіївки», пам'ятки садово-паркового мистецтва, полягає не тільки в універсальній значимості її паркових споруд, а й у тому, що саме на уманських схилах зберігся унікальний за своєю цілісністю архітектурно-ландшафтний комплекс.

та відновлювальні роботи в „Софіївці” було проведено, починаючи з 1980 року, майже за чотири місяці було відреставровано більше п'ятдесяти об'єктів. За період з 1980 по 1993 рік за проектом Є. Лопушинської упорядковано Ахеронтійське озеро, збудовано альтанку Грибок, освоєна територія колишньої військової частини площею 5,1 га, де організована адміністративно-господарча зона парку.

На виконання розпорядження Президента України за № 26/93 від 10 березня 1993 року та Постанови Кабінету Міністрів за № 456 від 16 червня 1993 року „Про заходи щодо підготовки та відзначення 200-річчя заснування Національного дендрологічного парку „Софіївка” Київським інститутом „УкрНДІнжпроект” розроблено проект „Генерального плану благоустрою, відновлення і розширення парку”. Цей проект, у загальній частині, що стосується умов туристично-екскурсійного обслуговування був реалізований у 1996 році. Біля головного входу в парк побудований будинок творчості вчених, де працюють кафе, готель, музей, сформована вхідна зона з об'єктами інфраструктури по вул. Київській, впорядкована прилегла територія, між входами з вул. Садової та вул. Київської створено практично новий парк з трьома водоймами, алеями та зеленими насадженнями.

На виконання вищевказаної постанови уряду реставровано міст в Темпейській долині, композицію „Чортів міст”, підземну річку Ахеронт та Амстердамський шлях. Відновлено поромну переправу до острова Анти-Церцеї та серпантинну доріжку на Партерному амфітеатрі, який зазнав корінних змін, починаючи від демонтажу гранітних східців і пересадки сорокарічних туй, ялівців, шовковиць, що насаджували тут за останні роки. Реставровано всі скульптури та бюсти, вилито з бронзи і встановлено скульптуру триголового „Орла” наobelіску, реставровано грот Діани, по всьому маршруту встановлено лавки, на зразок тих, що знаходилися тут до революції 1917 року. По тальвегу Грекової балки, у відповідності з оригіналом карти „Софіївка” за 1855 рік, відновлено 3 ставки. Тут створено дорожньо-алеїну систему, що з'єднує головний вхід з зоною обслуговування туристів. Маршрут туристів від вхідної зони з вулиці Київської до Головного входу пролягає практично по новій частині парку, яку створено за ці роки у відповідності до вимог Флорентійської хартії з метою збереження історичної частини парку. Тут відтворено всі умови для поглибленої наукової роботи з інтродукованими деревними та кущовими рослинами.

Вхідна зона Національного дендропарку „Софіївка” по вул. Київській закінчена будівництвом у 2002 році, включає в себе науково-лабораторний корпус площею біля трьох тисяч квадратних метрів, в якому можна розмістити в майбутньому український інститут дендрології, два блоки обслуговування туристів з магазином, кафе, акваріумом. З архітектурної точки зору вони відтворюють елементи, характерні для гроту Федіти. В цій зоні збудовано стоянку для автобусів та автомашин загальною кількістю понад 100 одиниць. Побудовано нову газифіковану котельню, підземний туалет, каналізаційну станцію, очисні споруди, фонтан зі зворотнім водопостачанням.

За підсумками конкурсу Держбуду України на кращі будинки і комплекси житлово-цивільного та промислового призначення блок обслуговування туристів з допоміжним приміщенням по вул. Садовій, 53 визнано одним з найкращих, а будівельним та проектним організаціям, які забезпечили високу якість будівництва, присуджено перше місце і диплом I ступеня. Самобутність архітектурного об'ємно-планувального рішення об'єкту обслуговування туристів, який побудовано в охоронній зоні Національного дендропарку „Софіївка”, поєднується в ньому з високопрофесійним функціональним рішенням внутрішнього простору. Для цього об'єкту характерні не тільки нестандартні підходи до рішення архітектурних та технологічних задач, вдале рішення фасадів і об'ємів, але й висока якість будівельних та опоряджувальних робіт.

Особливо слід відзначити, що Указом Президента

України від 26.07.2005 року № 1133/2005 присуджена Державна премія України в галузі архітектури 2005 року авторському колективу – за розвиток, реставрацію і удосконалення інфраструктури Національного дендрологічного парку „Софіївка” в місті Умані Черкаської області. Основна концепція роботи – відтворення ландшафтів історичної частини парку, реставрація паркових споруд, скульптур та малих архітектурних форм, розвиток нової частини парку на площі 53 га у відповідності до вимог Флорентійської хартії, де створені умови для поглибленої наукової роботи з інтродукованими рослинами, створення та удосконалення інфраструктури парку, як туристичної установи.

Присудження премії стало доброю рухомою силою для громадян, особисто для молодого покоління, відкриває блискучі перспективи для держави.

Слід констатувати, що загалом, протягом 90-х років ХХ століття дендропарк „Софіївка” перетворився на своєрідний містобудівний експериментальний полігон для апробації новітніх методик та науково-проектних розробок України. Так, на замовлення Національного дендропарку „Софіївка” НАН України інститутом „УкрНДІнжпроект” розроблено проектну документацію „Зон охорони парку пам'ятки садово-паркового мистецтва „Софіївка” (1997 р.) на територіях охоронних зон регламентовано режим їх утримання та використання, обмеження нової забудови з метою створення умов, сприятливих для збереження пам'ятки як містоформуючого чинника (рис. 2).

Зокрема, до охоронної зони входить територія пам'ятки (земельна ділянка пам'ятки у її історичних та природних межах), з доповненням прилеглих територій, які забезпечать фізичну схоронність пам'ятки та її найближчого історичного оточення (середовища), а також оптимальні умови зорового сприймання пам'ятки (у межах 350-500 м).

Вивчення історичних планів м. Умані та „Софіївки”, а також натурні дослідження науковців дозволили визначити територію парку, що формувалася першим та другим етапом розбудови (у 1796-1813 та 1838-1852 роках), як пам'ятку садово-паркового мистецтва або заповідну територію (84,0 га). Як показали дослідження та розрахунки архітекторів (В.Б. Харченко, О.П. Гуменний), існуючі кордони паркової території далеко не співпадають з природними кордонами урочищ, бровок, балок, що призводить до порушення структурних зв'язків та розладу природного біогеоценозу.

Водночас, створена наукова, проектна, джерельна база „Софіївки” дуже неоднорідна і характеризується певною однобічністю; більшості з цих праць властивий фактографічно-описовий підхід, міфологізація історії, брак цілісного уявлення, зокрема про архітектуру й ландшафт парку. Якщо питання історії формування й розвитку Національного дендрологічного парку „Софіївка” досліджено досить повно, то стан наукової розробки окремих питань розпланування, композиційної ролі та просторового устрою парку в системі міста на сьогодні не можна визнати задовільним. З вищезазначеного зрозуміло, що, незважаючи на велику кількість і нерідко високий фаховий рівень публікацій, в цілому Національний дендрологічний парк „Софіївка” не став об'єктом багатостороннього системного історико-містобудівного дослідження у формуванні культурного середовища Умані, належно не оцінений як історико-культурний феномен, як унікальне явище української й світової культури та недостатньо визначено його роль.

Як показали дослідження, парковий ансамбль „Софіївки” є одним із найцінніших комплексів архітектурно-містобудівної спадщини Умані, композиційним центром і навіть символом міста. Це – найвидатніший ландшафтний комплекс в Україні, унікальність якого ще і в тому, що тут вдалося синтезувати проектні рішення польських та петербурзьких архітекторів із творчістю місцевих зодчих, котрі зуміли з елементів малих архітектурних форм природного ландшафту – рельєфу, водойм, рослинності

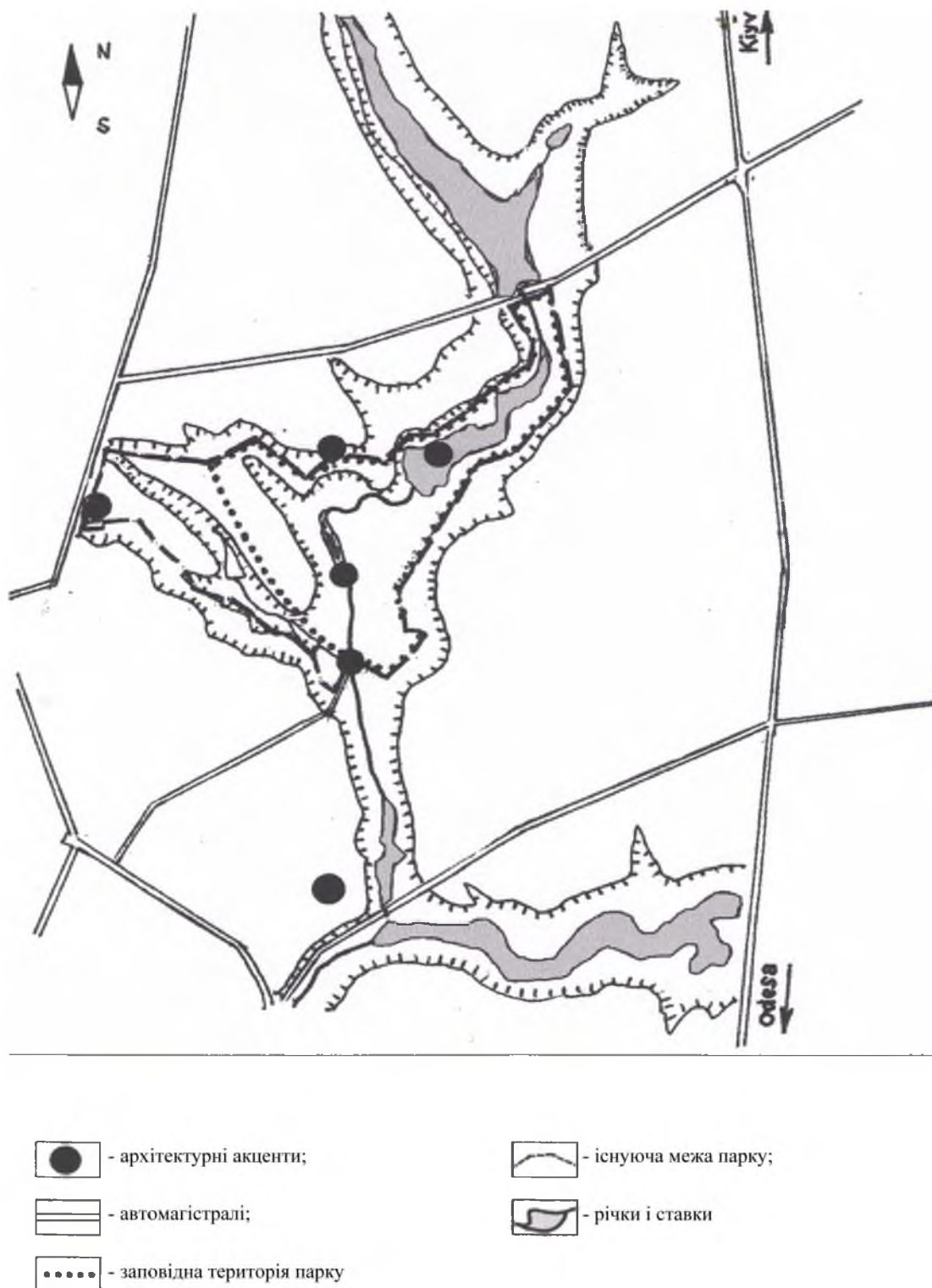

Рис. 2. Вплив природного середовища на архітектурно-ландшафтну композицію національного дендрологічного парку «Софіївка». Креслення автора.

створити неповторну просторову композицію, мистецьку цілісність. За змістом і за суттю це природно-соціокультурний комплекс, який водночас відіграє конкретну ландшафтно-дендрологічну, архітектурно-містобудівну роль у формуванні міста.

Розпланувально-просторова композиція „Софіївки” виявляла й розвивала просторово-візуальні властивості ландшафтної підоснови. Зони найвищої композиційної активності на плато і пагорбах над заплавою р. Кам’янки давні містобудівники вподобали для розміщення головних архітектурних доміант, що створювали систему об’ємних орієнтирів як у самому парку, так і на підходах

до нього. Надалі другорядні доміантні ставилися в „Софіївці” на вісях долин, ніби закріплюючи розвиток простору по горизонталі.

Провідні архітектурні доміантні ставилися на головних вісях, які йшли вододілами. Тому вододіли й стали основними композиційними вісями парку. Головна вісь проходила від входу з боку оранжерей через павільйон Флори, вхід з боку вул. Садової. Продовження цієї композиційної вісі на території Головного училища садівництва фіксував головний корпус. На схід від Головного училища садівництва розміщена другорядна доміант – Рожевий павільйон на острові Анти-Церцеї.

Навчальний корпус з оранжереями на північному схилі ландшафту розташовано на верхніх позначках рельєфу, але таким чином, що з боку Партерного амфітеатру він виглядає прямо по вісі пониззя.

Еволюція „Софіївки” за доби розвитку військових поселень призвела до ускладнення функціонування зонувannya, збільшення масштабу забудови, зміни її характеру та об’ємно-просторової композиції. У панораму інтер’єру парку увійшли значні об’єми паркових споруд. Проте в цілому принципи побудови об’ємно-просторової композиції парку лишилися незмінними: силуетні характеристики забудови не відігравали значної ролі при візуальному сприйнятті з зовнішніх щодо парку просторів, оскільки „Софіївка” лежить у долині. Архітектурні домінанти малих форм відігравали важливу композиційну роль тільки на локальних ділянках, у внутрішньому просторі, приуроченому до долини р. Кам’янка. Саме відкритий простір цієї заплави забезпечував візуальне розкриття панорами центру „Софіївки” з провідними архітектурними об’єктами. При огляді з зовнішніх ландшафтних архітектурних об’єми лише фіксували вузли розплавальної структури [412].

Головними висотними орієнтирами „Софіївки” у ХІХ ст. був комплекс паркових споруд, що утворювали систему двох рівнобіжних композиційних вісей. Головною з них була та, що проходила від наріжних вез по Головній алеї до павільйону Флори. Підпорядкована вісь проходила від Рожевого павільйону (острів Анти-Церцеї) через Площу зборів до Китайської альтанки. Отже, головна та підпорядкована вісі йшли тальвегом. Їх перетинала третя вісь, плавно вигнута, що пролягала рівнобіжно до західної межі парку – вул. Київської – від середмістя Нова Умань.

Усі архітектурні домінанти „Софіївки”, залежно від їх місця і ролі в містобудівній композиції, можна поділити на дві групи. Виразні відмінності в їх композиції зумовлені різним їх розташуванням у структурі ландшафту.

Домінанти першої групи вінчали форми рельєфу позитивної кривизни. Вони містилися при кінцях мисів чи на пагорбах, що домінують над широкими долинами. Кожна споруда розраховувалася на візуальне сприйняття в ансамблі.

Друга група архітектурних домінант фіксувала форми рельєфу негативної кривизни – долини і тальвеги (яри). Їхня підпорядкована композиційна роль виявилася у просторі одноповерхових силуетів, камерності масштабів, відсутності окремо поставлених значних вертикалей.

Така класифікація архітектурних домінант відбиває ієрархічну структурованість, властиву українським паркам ХVІІІ – ХХ ст. Кожна споруда, відповідно до своєї ландшафтної функції, мала своє місце на рельєфі та в структурі парку, чітко визначені загальні риси архітектурної композиції, які лишалися сталими попри перебудови та заміни дерев’яних споруд мурованими. На прикладі „Софіївки” ми бачимо, як витримувалася ієрархічна структура всього парку: найбільші та наймасивніші будівлі, малі архітектурні форми поставлені на найвищих позначках рельєфу, відзначали в просторі планувальний центр парку (оранжерейний комплекс). Архітектурні домінанти нижчих рангів стояли нижче по рельєфу, відзначаючи напрямки розвитку парку й центри планувальних зон.

Проблеми, яким присвячено це дослідження, визначено тим історичним контекстом, в якому перебуває наше суспільство. Характерно, що ХХ століття винайшло новітню формулу вандалізму, антикультури, антиархітектури – нищення культурного та природного середовища, композиційного різноманіття неповторної історичної своєрідності. Це потребує розроблення й реалізації програм спадкоємного розвитку композиційних комплексів ландшафтних парків з відновленням та збереженням основних структуроутворювальних елементів: композиційних центрів, композиційних вісей, систем відкритих, замкнених і напіввідкритих просторів.

Дослідження „Софіївки” виявили ще один імператив: нагальну необхідність проведення глибоких і системних історико-містобудівних досліджень усіх парків України для виявлення і бодай фіксації тієї нерухокої культурної спадщини, яка ще існує, але може бути безслідно втраченою найближчими роками в процесі сучасних суспільних трансформацій, який супроводжується небаченою розрухою в паркобудуванні. Бо ті історико-культурні та ландшафтно-архітектурні цінності, які не донищила радянська влада за 70 років, швидко і масово втрачаються сьогодні, у добу незалежності, з причин соціально-економічного характеру.

Отже, виявлені в роботі наукові засади, зокрема й композиційні, щодо архітектурно-ландшафтної організації визначили специфічні значущість, характер, спрямованість та послідовність розвитку цієї категорії ландшафтних парків, які слід також розглядати за умов, перш за все, етичних типів як розвиток „етичної культури”.

Встановлено, що завдання гуманізації архітектурно-ландшафтного середовища є проблемою, перш за все, етичною. По суті, це об’єднання естетичних та етичних проблем у боротьбі з гіпертрофією, гігантоманією, дегуманізацією в архітектурі, зі свавіллям привласнювальних, користолюбивих агресій у паркобудуванні. І тому актуальною є розроблення нових адекватних теоретичних засад і, насамперед, заходів гуманізації, екологізації та окультурення просторового середовища ландшафтних парків.

Серед практичних заходів, які можуть забезпечити гармонійний розвиток просторової композиції у комплексі зі збереженням традиційного характеру середовища „Софіївки”, найдієвішим є розробка історико-містобудівного обґрунтування, зокрема:

1. аналіз сучасного стану архітектурно-просторової композиції:
  - ландшафту з класифікацією зон композиційної активності;
  - планувальної структури;
  - домінантів;
  - акцентів
2. класифікація об’єктів за ступенем історико-культурної спадщини:
  - кількість об’єктів культурної спадщини, їх типи, види, категорії;
  - короткі історичні та історико-архітектурні довідки про об’єкти культурної спадщини;
  - взаєморозташування об’єктів культурної спадщини
3. композиційно-видовий вплив об’єктів садово-паркового комплексу:
  - видові точки;
  - видові осі;
  - видові фронти;
  - зони видимості;
  - зони формування видів
4. характеристика наявних історично сформованих елементів ландшафту, озеленення малих архітектурних форм;
5. характеристика наявної історично сформованої доріжково-алеїної мережі, характеру забудови, благоустрою, планувального модулю, масштабу об’єктів та простору;
6. інформація щодо просторово-планувальних та композиційних умов парку в системі міста;
7. пропозиції стосовно внесення змін до просторової композиції ландшафтного устрою парку з врахуванням принципів спадкоємності:
  - зміни розпланувальної мережі, червоних ліній, парцеляції;
  - зміни композиційно-видового впливу пам’яток культурної спадщини;
  - зміни силуетів і панорам;
  - зміни масштабу й масштабності;
  - зміни елементів ландшафту (рельєфу, водойм, рослинності);

- зміни малих архітектурних форм;
- зміни елементів благоустрою

8. інші особливі умови та вимоги.

Висновки. Вхідження України у світовий культурний простір вимагає від національного містобудування внести низку невідкладних заходів щодо розвитку та удосконалення просторової композиції Національного дендрологічного парку „Софіївка” НАН України:

1. розробка комплексного історико-містобудівного обґрунтування формування просторової композиції парку;
2. підготовка документів для включення „Софіївки” до переліку об’єктів Всесвітньої історико-культурної спадщини ЮНЕСКО;
3. створення „Міжнародної вищої школи ландшафтно-ї архітектури та садово-паркового мистецтва” з центром у Варшаві (Польща), філіями в Умані (Україна), Москві (Росія) та інших країнах.

Примітка.

1. Ці дослідження мають базуватися на всіх нині доступних картографічних, іконографічних, бібліографічних, архівних і проектних матеріалах, враховувати результати археологічних розвідок і розкопок, новітні методичні напрацювання і досвід аналогічних робіт, проведених у інших країнах. Головний акцент слід зробити на натурному вивченні ландшафтно-ї структури, архітектурного середовища, збереження історико-культурної спадщини.

2. Засновники „Міжнародної вищої школи ландшафтно-ї архітектури та садово-паркового мистецтва”: Європейський комітет ICOMOS-IFLA, Польський центр збереження пам’яток садово-паркового мистецтва та культурних ландшафтів, Українська академія архітектури та адміністрація Національного дендрологічного парку „Софіївка”.

3. Навчальна база в Україні в галузі паркобудування зосереджена в „Софіївці”, „Олександрії”, Тростянці, Качанівці, Центральному ботанічному саду НАН України, Нікітському ботанічному саду, парках Львова та інших.

Література

1. Бондар Ю.О. Особливості розробки проектів організації території національних природних парків України. Містобудування. Міжвідомчий

науково-технічний збірник, випуск 46 – К.: НДПІмістобудування, 1998. – 162 с.

2. Бондарь Ю.А., Салатич А.К. Восстановление старинных ландшафтных парков. Методические рекомендации по проектированию. – К.: НИИПградостроительства, 1974. – 83с.
3. Бондарь Ю.А. Ландшафтная архитектура. Сборник научных трудов. – К.: НИИПградостроительства, 1976. – 88с.
4. Головерда З.Г., Иванова З.Я., Сидорчук Б.С. Дендрологический заповедник „Софиевка”. – Днепропетровск: Промінь, 1976. – 48 с.
5. Косаревский И.А. Государственный заповедник „Софиевка”. – К.: Издательство Академии архитектуры УССР, 1951. – 117 с.
6. Косенко И.С., Храбан Г.Е., Митин В.В., Гарбуз В.Ф. Дендрологический парк „Софиевка”. – К.: Наукова думка, 1990 – 155с.
7. Косенко И.С. Дендрологический парк „Софіївка”. – Монографія. – ТОВ „Проніс”, 2003 – 232с.
8. Кривулько Д.С., Рева М.Л., Тупчий Г.Г. Дендрологический парк „Софіївка”. – К.: Вид-во АН УРСР, 1962 – 83с.
9. Родичкин И.Д., Бондарь Ю.А. Ландшафтная архитектура. Краткий справочник архитектора. – К.: Будівельник, 1990 – 336с.
10. Родичкин И.Д. Человек, среда, отдых. – К.: Будівельник, 1977 – 160с.

References

1. Bondar Yu.O. (1998). Features of projects development of national nature parks territories of Ukraine. Town planning. Mizhvidomchyi naukovo-tekhnichnyi zbirnyk. Kyiv, NDPImistobuduvannya, 46,162 p. (in Ukrainian).
2. Bondar Yu.A., Salatykh A.K. (1974). Vosstanovleniye starinnykh landshaftnykh parkov. Metodicheskiye rekomendatsyi po proektirovaniyu [Restoring old landscape parks. Guidelines on planning]. Kiev, NIIPgradostroitelstva, 83 p. (in Russian)
3. Bondar Yu.A. (1976). Landshaftnaya arkhitektura. Sbornik nauchnykh trudov [Landscape Architecture. Collection of scientific papers]. Kiev, NIIPgradostroitelstva, 88 p. (in Russian)
4. Goloverda Z.G., Ivanova Z.Ya., Sidorchuk B.S. (1976). Dendrologicheskii zapovednik 'Sofievka' [Dendrological national park 'Sofievka']. Dnepropetrovsk, Promin, 48 p. (in Russian)
5. Kosarevskiy I.A. (1951). Gosudarstvennyi zapovednik 'Sofievka' [National park 'Sofievka']. Kiev, Izdatelstvo Akademii arkhitektury USSR, 117 p. (in Russian)
6. Kosenko I.S., Khraban G.E., Mitin V.V., Garbuz V.F. (1990). Dendrologicheskii park 'Sofievka' [Dendrological park 'Sofievka']. Kiev, Naukova dumka, 155 p. (in Russian)
7. Kosenko I.S. (2003). Dendrologicheskii park 'Sofievka' [Dendrological park 'Sofievka']. Monograph, TOV 'Pronis', 232 p. (in Ukrainian)
8. Kryvulko D.S., Reva M.L., Tupchii G.G. (1962). Dendrologicheskii park 'Sofievka' [Dendrological park 'Sofievka']. Kyiv, Vyd-vo AN URSR, 83 p. (in Ukrainian)
9. Rodichkin I.D., Bondar Yu.A. (1990). Landshaftnaya arkhitektura. Kratkiy spravochnik arkhitektora [Landscape Architecture. Quick Reference Guide of Architect]. Kiev, Budivelnik, 336 p. (in Russian)
10. Rodichkin I.D. (1977). Chelovek, sreda, otdyk [Human, environment, rest]. Kiev, Budivelnik, 160 p. (in Russian).

ПРОГРАМА КОНФЕРЕНЦІЇ

26 березня 2015 року 10:00 год. Аудиторія 33

Вступне слово проректора з наукової та інноваційної діяльності Уманського НУС професора **Карпенка Віктора Петровича**.

1. **Життєвий шлях і формування С.С. Рубіна як вченого рільника і садівника.**
Доповідач – канд. істор. наук
Гарбар Ольга Петрівна.

2. **С.С. Рубін і дослідження сівозмін**
Доповідач – доктор с.-г. наук, професор
Ещенко Володимир Омелянович.

3. **Наукова школа С.С. Рубіна з дослідження мінерального живлення та удобрення плодівих рослин.**
Доповідач – доктор с.-г. наук, професор
Копитко Петро Григорович.

4. **С.С. Рубін і дослідження обробітком ґрунту.**
Доповідач – кандидат с.-г. наук, доцент
Костогриз Петро Васильович.

5. **Система утримання ґрунту в садах – важливий доробок у дослідженнях С.С. Рубіна.**
Доповідач – доктор с.-г. наук, професор
Бутило Анатолій Пилипович.

6. **С.С. Рубін і дослідження заходів боротьби з бур’янами.**
Доповідач – доктор с.-г. наук, професор
Грицаєнко Зінаїда Мартинівна.

7. **Спогади учнів про вчителя.**

За додатковою інформацією звертатися за тел.: (04744) 3-22-13, кафедра загального землеробства.